

УДК 379.85:39+727.7

О. В. Прокопенко,

аспірант кафедри містобудування КНУБА

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ ТА ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація: в статті розглядаються питання про розвиток музейної справи, проблематику вирішення фінансових питань, щільний зв'язок між етнографічними музеями та етнографічним туризмом, а також основних потреб туристів.

Ключові слова: музеї, етнографія, пам'ятка, містобудування, туризм, традиції.

Основна частина:

Перші спроби підсумувати діяльність музейних осередків, каталогізувати колекції за науковими принципами припадають на другу половину ХІХ - початок ХХ ст. Предметом наукових студій історія музейної справи України стає у 1920-х роках. Саме в цей період музейного будівництва та створення законодавчої бази актуалізується необхідність узагальнення та наукового осмислення досвіду музеїв попереднього періоду, розробки теоретичних музеезнавчих питань. Праці присвячені музеям і музейній справі надруковані впродовж 1920-х рр. за змістом можна поділити на дві групи. Першу становлять дослідження з історії українського музейництва, його особливостей, окремих теоретичних проблем в царині музейної справи. До другої групи публікацій, найбільш чисельної порівняно з першою, належать описи окремих збірок, етапів становлення та спроби підсумувати діяльність місцевих музейних осередків у пореволюційну добу. Спроба першого осмислення особливостей музейного будівництва в Україні, ролі музеїв та колекціонерів у збереженні етнокультурної спадщини належить видатному історику та музеезнавцю М. Біляшівському. В роботі «Наші національні скарби» дослідник не тільки зробив огляд досягнень минулого в музейній справі України, але й визначив зміст та напрями роботи музеїв у новий час.

Предметом наукового вивчення стають питання комплектування та використання етнографічних пам'яток, особливостей показу предметів традиційно-побутової культури в експозиціях. Наукова діяльність музеїв етнографічного профілю у 1920-х рр. здійснювалась у двох напрямках. По-перше, вона була зосереджена на комплектуванні фондів предметами матеріальної культури та їх науковій обробці. По-друге, недослідженість багатьох питань етнографії різних етнічних груп краю потребувала проведення

масштабних наукових досліджень. За останні декілька десятиліть в етнографічному музейництві виникли нові типи музеїв. Для опису сучасної класифікації застосуємо два із визначених музеологічною наукою критеріїв для виділення видів музейних установ: за приналежністю та профільним групам (залежно від спеціалізації музею). Крім того сучасні музейні осередки розподіляються на моноетнічні (спеціалізуються на традиційно-побутовій культурі однієї етнічної групи) та полі етнічні (комплексно досліджують етнокультуру місцевого населення різного етнічного походження).

За першим критерієм найбільш вагомою групою залишаються державні музеї що фінансуються з державного бюджету і знаходяться у віданні Міністерства культури і туризму України. В той же час за останні кілька десятиліть зросла чисельність громадських музеїв (за іншою термінологією-народні), які спеціалізуються на презентації етнокультурної спадщини тієї або іншої етнічної групи. Новим явищем стало існування в сучасний період приватних етнографічних музеїв, особливо в курортних зонах південної України, де існують умови для фінансової незалежності музейної установи. В Україні існує низка етнографічних музеїв, які відокремлюються у велику групу, яка в свою чергу, складається з різних підгруп.

Першу підгрупу складають музеї, які належать до державних та на сучасний період мають статус філій комплексних музеїв, головним чином, краєзнавчих. Таку роботу в напрямку відокремлення від свого музею-фундатору протягом кількох років вже веде Кримський етнографічний музей. До даної групи належать музеї двох типів. По-перше, це провідні музеї етнографічного профілю, які спеціалізуються на традиційно-побутовій культурі полі етнічного населення краю. По-друге, за останні кілька десятиліть створені та відновлені музеї етнографічного профілю, що присвячені конкретній етнічній групі (моноетнічні).

Другу, найчисельнішу підгрупу етнографічних музеїв складають приватні або громадські, виникнення яких наприкінці 1990-х рр. надало своєрідності музейному етнографічному простору південної України. Переважно такі музеї моноетнічні, тобто присвячені одному етносу, а їхнє виникнення пов'язано з національно-культурним відродженням у середовищі національних меншин.

Освітня діяльність сучасних музеїв сприяла формуванню нового виду музею, в якому соціальна роль Відіграє важливішу роль. Такі музеї на Барселонській музеологічній конференції (2001р.) були названі «живими музеями». Це такі музейні осередки, які «беруть активну участь у передачі культурних, національних або конфесійних традицій, не тільки збираючи й зберігаючи артефакти культури, а й зберігаючи живим ремеслом, уміння, традицію. Однією з форм втілення принципів «живих музеїв» можна вважати

проведення музейними осередками ярмарків, на яких не тільки представлені вироби народних майстрів, а й можна побачити процес виготовлення тих чи інших предметів, а також спробувати самим виконати ті чи інші виробничі процеси. Зберігання та передача традиції здійснюється також під час проведення фольклорно-етнографічних вечорів і свят. Хоча поняття «екомузеї» і «живі музеї» не використовуються в музейній практиці України, принципи діяльності багатьох осередків різного юридичного статусу базуються на концепції даних форм музейної організації. В діяльності практично всіх сучасних етнографічних та етнічних музеїв громадської або приватної форми власності простежуються окремі ознаки «екомузеїв» та «живих музеїв». Ці музеї створені завдяки ініціативі громадськості або окремих осіб, які залучають до участі в музейному житті широкі кола місцевого населення. Для музеїв купують старі автентичні будівлі, в яких відтворюють традиційні інтер'єри. Музейні екскурсії включені не тільки самі експозиції, а й інші пам'ятники, які розташовані в даній місцевості. Потреба зберегти та відновити фольклор, обрядодії, ремесла, кухню з одного боку, та необхідність фінансово забезпечити функціонування музеїв, які не отримують від держави коштів, і залучити як найбільше відвідувачів, спричиняють створення цікавих музейних програм, які значно відрізняються від традиційної музейної просвітницької роботи.[1]

Етнографічні музеї — це значно поширений в Україні вид музеїв історичного профілю, що збирають, зберігають, вивчають та експонують етнографічні колекції, які знайомлять сучасників із процесами етогенезу, побутом і культурою різних етнічних спільнот та історичних періодів.

Дають можливість відвідувачам поповнити свій внутрішній світ, розширити кругозір, ознайомитись ближче із культурою відвідуючого міста, а також розповісти про неї закордонним туристам. Розвиток етнографічних музеїв тісно переплітається з етнографічним туризмом, що надає гарні перспективи розвиватись містам у майбутньому, створювати нові забудови, цілі туристичні сіті та ін.

З точки зору ландшафтної архітектури етнографічний музей – це сучасна композиція, метою якої є створення художнього образу народної культури. Серед інших його виділяє те, що композиція створюється не тільки елементами ландшафту, але й архітектурними елементами з використанням народних містобудівних традицій.[2]

Пам'ятки і їх оточення, спадкоємне середовище в цілому розглядаються як найперші засоби і символи національної самосвідомості, необхідні для подальшого розвитку містобудування, матеріальної культури і загалом суспільства. Головним завданням держави і суспільства стосовно культурної спадщини є:

- Охорона культурної спадщини з метою її збереження;
- Використання об'єктів культурної спадщини в суспільному житті, зокрема з метою розвитку туризму;
- Захист традиційного середовища в інтересах нинішнього і прийдешніх поколінь.

Цьому сприяє проведення комплексу відповідних законодавчо визначених заходів стосовно об'єктів культурної спадщини:

- Облік об'єктів культурної спадщини – виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація;
- Створення зон охорони – встановлення навколо пам'ятки охоронної зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару, в межах яких діє спеціальний режим;
- Консервація об'єктів (захист від подальших руйнувань, збереження автентичності з мінімальним втручанням у існуючий вигляд), реабілітація (відновлення культурних та функціональних властивостей об'єктів, приведення їх у стан, придатний для використання) та реставрація об'єктів (укріплення існуючих та відновлення втрачених або пошкоджених елементів пам'яток, забезпечення збереження їхньої автентичності);
- Музеєфікація пам'яток – приведення об'єктів культурної спадщини до стану, придатного для їхнього екскурсійного використання.

«поширення знань...та популяризації культурної спадщини серед населення», зокрема серед дітей та молоді, а також визнано необхідним забезпечити «вільний доступ до пам'яток з метою їхнього екскурсійного відвідування». [3]

Світова і вітчизняна практика містобудування свідчать, що без прийняття певних рішень неможливо не лише зберегти і пристосувати визначені елементи успадкованого середовища, але навіть їх виявити, зафіксувати юридичним чином як такі, що підлягають використанню у максимально первісному або обумовленому вигляді, тобто підлягають адаптації. Виходячи з окресленої вище проблематики, необхідно розглядати таку систему рішень значно ширше, ніж у рамках державного обліку та охорони пам'яток і методичним чином спрямовувати розвиток міста як постійну адаптацію-об'єктивне пристосування середовища до актуальних потреб соціального розвитку, як адаптаційний процес, в якому завжди перебувають суб'єкти містобудування і об'єкти спадщини. Вивчення адаптації соціальних та технічних систем, на відміну від систем біологічних або у порівнянні з ними, як процесу пристосування системи до зовнішніх та внутрішніх умов, набуло методологічного значення з розвитком кібернетики і загальної теорії системи. Таким чином, в Україні не

застосовуються спеціальні, регіонально спрямовані принципи та методики управління розвитком історичних міст, використанням їх нерухокої спадщини. Разом з тим, науковцями поставлено актуальні задачі та розпочато розробку методичного забезпечення у справі збереження та пристосування історичної забудови поселень, їх спадкоємного розвитку на основі нормативного та середовищного підходів. [4]

Розвиток поселень залежить від особливостей системи розселення, їх місця в системі регіональної та загальнодержавної інфраструктури. Організація та розвиток історично – культурних ресурсів, їх залучення до місто утворення здійснюються через їх поєднання з комплексом ресурсів рекреаційних, що включають об'єкти природи та інфраструктури відпочинку – пізнавального, розважального, спортивного туризму. Системно – функціональним і територіально – просторовим каркасом такої моделі є зонування території на містобудівні системи з відповідними центрами розселення, їх підсистеми містоутворення і рекреаційного обслуговування: зв'язки системи розселення з рекреаційною спеціалізацією територій, загальна спеціалізація рекреаційних районів та центрів, розташування туристичних зон та туристичних центрів. [3]

Цілі мандрівок є фундаментом первісних відмінностей туристичних передумов. Серед мандрівок можна виділити наступні:

- відпочинок, розваги;
- пізнання;
- спорт ;
- лікування;
- ділова мета;
- гостьові цілі;

Специфічна зацікавленість різних туристичних груп дозволяють виділити чотири категорії туристських мотивів, елементи котрих визначають вибір туриста.

1. Природні та кліматичні мотиви.

Рельєф місцевості, рослинність, температура повітря та ін. Найбільш привабливі для туриста, грають вагомую роль у створенні таких форм туризму, як спортивний, водний, горнолижний і таке ін. Відображають психологічні та біологічні потреби населення урбанізованих міст котрі шукають в туризмі відпочинок та зміну навколишнього середовища.

2. Культурні мотиви.

Історичні міста, музеї, картинні галереї, виставки, археологічні пам'ятники, народні ремесла та інші складають культурну спадщину держави.

3. Економічні мотиви.

Охоплюють вартість життя в місці туристського призначення, вартість подорожі і т.д.; грають істотну роль у формуванні дешевих пакет-турів, справляють істотний вплив на кількість туристів із середнім доходом.

4. Психологічні мотиви.

Спонукають людину подорожувати, відповідають психологічним потребам туриста. Доведено, що не багато туристів приїжджають знову в ті міста, де вони вже були, за винятком випадків, коли туристом рухають сентиментальні причини або сильний економічний мотив. [5]

Туристичні ресурси – це поєднання компонентів природи та історико-культурних цінностей, які є факторами задоволення рекреаційних і пізнавальних потреб людини. При використанні туристичних ресурсів необхідно забезпечувати вимоги щодо задоволення основних потреб туристів, а саме:

- Ознайомлення з різноманітним природним ландшафтом (огляд краєвидів, визначних природних об'єктів тощо);
- Відвідування об'єктів культури (пам'яток культурної спадщини, сучасних закладів культури тощо);
- Здійснення аматорських інтересів (збір грибів та ягід, рибальство, полювання тощо);
- Забезпечення якості туристичної подорожі (економічна доступність, наявність комфортних місць розміщення, належний рівень обслуговування тощо).

З цієї праці можемо зробити висновок, що туризм сприяє:

- Створенню матеріальної бази (будинки відпочинку);
- Розвиток сімейного, самодіючого туризму;
- Імітування зовнішнього (виїзного) туризму;

Головною метою розвитку даного туризму є пізнавальність та оздоровлення.

Незалежно від цінності туристичних ресурсів, їх використання визначається не тільки попитом населення, але в значній мірі й станом розвитку туристичної інфраструктури та економічними показниками туристичної діяльності. [3]

Висновок

Світова і вітчизняна практика містобудування свідчать, що без прийняття певних рішень неможливо пристосувати визначені елементи успадкованого середовища. Туристичні ресурси – це поєднання компонентів природи та історико-культурних цінностей, які є факторами задоволення рекреаційних і пізнавальних потреб людини.

Література

1. Величко Т.В. Етнографічне музейництво Півдня України: історична та регіональна своєрідність, сучасні тенденції [Текст]: дис.. канд. іст. наук.: 07.00.08/Величко Тетяна Вікторівна. – К., 2009 – 202 арк.
2. Харькова А. А. Структура этнографического парка-музея: автореф. дис. канд. архитектуры: спец.18.00.04. / Моск. Архитектурный инст. А.А.Харькова. – М., 1989. – 250 с.
3. Панченко Т.Ф. Туристичне середовище: архіт., природа, інфраструктура [Монографія] /Т.Ф.Панченко. – К: Логос, 2009. – 176 с.: іл. – Бібліогр.: с. 175 – 176.
4. Царенко С.О. Принципи та методи управління розвитком історичних міст на прикладі Поділля: дис... канд. Архітектури: 18.00.01/Державний НДІ теорії та історії архітектури і містобудування Царенко Сергій Олександрович. – К., 2000.- 224 арк.
5. Квартальнов В. А. Туризм.
http://tourli.net/books_tourism/kvartalnov_tourism.htm М.: Финансы и статистика, 2002.-320 с.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы о развитии музейного дела, проблему решения финансовых вопросов, тесную связь между этнографическими музеями и этнографическим туризмом, а также основных потребностей туристов.

Ключевые слова: музеи, этнография, достопримечательность, градостроительство, туризм, традиции.

Annotation

Article looking questions about the development of museums, the problem of financial matters, the close relationship between ethnographic museums and ethnographic tourism, as well as the basic of tourists.

Key words: museums, ethnographic, curiosity, town-building, tourism, traditions.

УДК 711.122

Ю. С. Рябець,

кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Київського національного університету будівництва і архітектури

ЕКОМІСТО – ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Анотація: у даній статті розглянуті основні засади формування сталого розвитку урбанізованих територій. Проаналізований закордонний досвід формування урбанізованих поселень за принципами сталого розвитку територій.

Ключові слова: сталий розвиток, екомісто, екологічні поселення.

Двадцять століття ознаменувалося різким ростом міських територій та систем розселення, внаслідок чого загострилися екологічні проблеми урбанізованих територій пов'язані з антропогенним впливом на природний ландшафт та забруднення оточуючого середовища. Усвідомлення людством цих проблем виявило необхідність у формуванні екологічної концепції подальшого розвитку людства взагалі, та урбанізованих територій зокрема.

Втіленням програми подальшого розвитку людства з можливістю вирішення екологічних проблем стала *концепція сталого розвитку* (Sustainable development), що проголошена у Ріо-де-Жанейро в червні 1992 року на Конференції ООН по навколишньому середовищу і розвитку [1]. Термін «сталий розвиток» одержав широке поширення після публікації доповіді, підготованої для ООН у 1987 р. Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку, очолюваної прем'єр-міністром Норвегії Гру Харлем Брундтланд. У її книзі «Наше загальне майбутнє» зазначено, що «стратегія сталого розвитку спрямована на досягнення гармонії між людьми і між суспільством і природою».[2].

Сталий розвиток країн та їх територій передбачає розвиток трьох основних складових – економічної, соціальної та екологічної. Економічна складова передбачає економічний розвиток з урахуванням інтересів природного середовища та балансу між споживанням та можливістю відновлення природних ресурсів. Соціальна складова передбачає заходи з екологічного виховання та освіти суспільства, а також екологічно ефективного управління як на місцевому так і на державному рівнях з метою досягнення балансу між природними та урбанізованими територіями. Екологічна складова передбачає можливість забезпечення цілісності природних екосистем та можливості їх відновлення.

Розуміння взаємозв'язку економічних, соціальних і екологічних процесів знайшло відображення в територіальному плануванні, розвитку, а також у підході до забудови нових і реновації вже освоєних земель.

Основними принципами сталого розвитку територій варто вважати наступні:

- обмеження висотності та підвищення щільності забудови;
- обмеження парку індивідуального транспорту та формування системи громадського транспорту на екологічних засадах;
- розміщення об'єктів громадського обслуговування переважно в межах пішохідної доступності;
- застосування енергозберігаючих та енергоефективних технологій в будівлях;
- використання відновлюваних джерел енергії в інженерній інфраструктурі;
- застосування системи сортування та переробки відходів;
- впровадження ландшафтної стратегії;
- інтеграція окремо стоячих об'єктів з поверхнею землі та застосування середовищного підходу.

Будівництво міст на основі нових екологічних підходів можливо в двох основних напрямках: створення нових екологічних компактних поселень та екологічна реконструкція існуючих міст. На території планети існують невеликі екологічні поселення, екоквартали в більш великих містах, на територіях яких дотримується екологічна рівновага і вирішені екологічні проблеми, характерні для великих міст.

Нові екологічні поселення-міста можуть створюватися як міста-супутники поблизу міст-мегаполісів, а також, як нові міста, що розміщуються на вільних територіях далеко від мегаполісів та існують автономно. Нові автономні, компактні екологічні поселення стали досить поширеними в Європі, США, Індії, Бразилії тощо.

Яскравим прикладом екологічного міста майбутнього, що втілює принципи сталого розвитку є місто Масдар (Masdar city) в Арабських Еміратах (Рис.1). Місто Масдар - це реалізований проект першого міста у світі з нульовим викидом вуглекислого газу, без відходів і без автомобілів. Відповідно до проекту, будівництво міста повинне бути завершене до 2023 року. У проектуванні цього екоміста, розрахованого на 50 тис. чоловік та загальною площею 6 квадратних кілометрів, застосований цілий спектр революційних технологій. Масдар проектувався як місто, що цілком забезпечує себе геотермальною енергією, енергією сонця (сонячні батареї, дзеркальні установки з концентрацією сонячних променів тощо), а також енергією від спалювання

сміття. Норман Фостер розробив проекти будівель міста спеціально для клімату ОАЕ - зі стінами, що відбивають гарячі вітри ззовні, великою кількістю затінених просторів, що дозволяють створити комфортний мікроклімат. Масдар повністю звільнений від індивідуального транспорту - усередині міста буде діяти Система персонального швидкісного транспорту (Personal Rapid Transit System чи PRT) [5].

*Рис. 1. Місто Масдар (Masdar city) Абу-Дабі, Об'єднані Арабські Емірати.
Проектувальник - компанія Foster + Partners.*

Прикладом автономного екологічного міста є місто Донгтан в Китаї (Рис.2). Для його зведення відведено 86 кв. км на острові посередині ріки Янцзи, неподалік від Шанхая. Це місто теж буде цілком забезпечувати

Рис. 2. Місто Донгтан, Китай. Проектувальник – фірма Agur.

себе енергією, що буде вироблятися вітром, сонцем і переробкою біовідходів, а увесь транспорт буде екологічно чистим. Закінчення першого етапу будівництва заплановано на 2010 рік. - населення міста до цього моменту повинне скласти 10 тис. чоловік [5].

Втіленням екологічної реконструкції існуючих міст є екологічні квартали Європи. Одним з перших екорайонів став квартал Вобан (Vauban) у німецькому Фрайбурзі (Рис.3). Він складається з багатоквартирних житлових будинків та комерційного центру. Житловий сектор являє собою малоповерхові будинки на 59 квартир загальною площею 11 тис. м². Завдяки фотогальванічним дахам, кожен будинок являє собою міні-електростанцію. В житловому секторі задіяні спеціальні правила пересування. Практично всі вільні ділянки займають пішохідні зони та доріжки для велосипедів; забезпечено сполучення з громадським транспортом. Натомість у багатьох зонах заборонено пересуватись на автомобілях. Мешканців заохочують до практики carshare, тобто спільного користування автівками.

Рис. 3. Квартал Вобан м. Фрайбург, Німеччина. Арх. Рольф Діш. 2000-2004 рр.

Урбаністичне поселення Greenwich Millennium, побудоване на південно-сході Лондона, являє собою бачення англійських архітекторів стійкого розвитку. У колишній промисловій зоні створене комфортабельне поселення із

соціальною інфраструктурою та безліччю рекреаційних зон, Екологічним парком, пристанню Гринвіцького яхт-клубу і розгалуженою мережею громадського транспорту. Творці Greenwich Millennium підійшли до рішення сталого розвитку території за допомогою застосування енергоефективних технологій при проектуванні, а також за допомогою енергоефективних матеріалів при будівництві будинків.

Таким чином, створення нових автономних екологічних поселень, екоміст та екологічних кварталів є намагання втілити принципи сталого розвитку територій та створити соціальні спільноти з новими екологічними цінностями та ставленням до природного середовища. Безперечно одне, переосмислення підходів до територіального планування та впровадження нових екологічних технологій, дасть змогу сформувавши загальні екологічні принципи розвитку людства в подальшому у гармонії з природою.

Література

1. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию / Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3 - 14 июня 1992 года. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml.
2. Брундтланд Г. Х. Наше общее будущее. - М.: Прогресс, 1989.
3. Тетиор А. Н. Архитектурно-строительная экология: учеб пособие для высш. учебн. Заведений / А. Н. Тетиор. М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 368 с.
4. Экология города: Учебник / Под общ. ред. В. Ф. Стольберга. – Киев: Либра, 2000.- 464с.
5. <http://ecorussia.info/ru>.

Аннотация

В данной статье рассмотрены основы формирования устойчивого развития урбанизированных территорий. Проанализирован зарубежный опыт формирования урбанизированных поселений на основе принципов устойчивого развития территорий.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экогород, экологические поселения.

Annotation

In this article discussed the formation of a basis for sustainable development urbanized territories. Analyzed the foreign experience in forming urban settlements based on principles of sustainable development of territories.

Key words: Sustainable development, ecocities, ecological settlements.